

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Två Sigurdsristningar

Schück, Henrik

Fornvännen 27, 257-265

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1932_257

Ingår i: samla.raa.se

TVÅ SIGURDSRISTNINGAR

AV

HENRIK SCHÜCK

De hittills uppmärksammade svenska Sigurdsristningarna äro följande: 1) Ramsundsberget i Södermanland, 2) Gökstenen i Södermanland — en klumpig kopia av den föregående, 3) Ockelbostenen i Gästrikland, 4) Drävlestenen i Uppland och 5) Ramsjöstenen i Uppland.

Till dessa kunna nu läggas ytterligare två stenar, båda i Gästrikland, den ena i Årsunda, den andra i Färnebo. Första gången dessa stenar omtalas är i samband med de "ransakningar", som antikvitetskollegiet anställde. Den 9 december 1684 skrev Hadorph till landshövdingen i Gävle med begäran om dylikas anställande (V. H. A. A. Antivitetsskollegiets Handl. X); och enligt Gästriklands dombok för 1684 (avskrift i V. H. A. A. hos Ekdahl, Västerbotten, Gästrikland) hölls en dylik ransakning på tinget med Färnebo socken den 10 okt. s. å. Därvid meddelades bl. a.: "Uti ingången under kyrkodörren vid wapenhuset är en Runsten, hvilkens skrifvelse ej kan aftagas, emedan Stenen sträcker sig under muren och är eljest sprucken eller söndrigger, men finnes en Runsten dessutom frampå kyrkiogården liggandes, nästan lik ett platt baketråg, hvilkens påskrift ofvanrörde Vennæsius tillika med det, som med Munkestyl skrifvet är på stora klockan, guten 1529 uti k. Gustafs d. I: s tidh, aftagit".

Dagen därpå, den 11 okt., hölls ransakning i Årsunda, varvid bl. a. uppgavs: "Uti wapenhuset ligger en Runsten vid dörren, som Wennæsius förut aftagit." Härav framgår, att antikvitetskollegiets aktuarie Wennæsius något år förut företagit en antikvarisk resa till Gästrikland och därunder avritat åtskilliga stenar. Detsamma uppgives ock i den rapport, som befallningsmannen Samuel Forsell den 10 nov. 1684 insände till Hadorph (K. B. Ransakningar), där han säger sig

Fig. 109.

Sigurdsristningen på Ramsundsberget, Södermanland.

föga hava att meddela, emedan "nu nyligast Mons. Wennæsius denna lilla landzorten kringrest och twifwels utan alt sådant, som af något värde warit, allernogast observerat". Emellertid finnas ej Wennæsius avritningar kvar. Men på hösten 1690 reste Hadorph själv, åtföljd av ritaren Ulf Christophersson, till Gästrikland, och frukten av denna resa blev det i K. B. förvarade häftet: "Gästerijkelandz Antiquiteter afrijtade uti Hr. Secreterarens Joh. Hadorphii närwaro ifrån den 2 till den 19 Sept. 1690 af Ulf Christofersson". Därvid avritades de bägge runstenarna, vilka sedermera reproducerades i Bautil nr 1092 (Färnebo) och nr 1096 (Årsunda). Ritningarna äro av ett stort värde, då Färnebo runsten förstördes vid kyrkans ombyggnad och ej längre finnes kvar (Meddelanden av Gästriklands Fornminnesförening 1889 sid. 10), och även Årsunda-stenen är mycket skadad: "Den i Bautil under 1096 såsom här befintliga antecknade runstenen återfanns nu stående vid kyrkogårdsmuren bredvid vestra kyrkodörren. Oaktadt stenen med krampor blifvit fästad i muren, var den likväl bruten i tre stycken och runorna i det nämaste utplånade. Stenen hade nämligen förut en lång tid legat i vapenhusets golf, och för att den där skulle kunna inpassas, hade större delen af högra runslingan blifvit borthuggen." Vår kännedom om dessa stenar måste således baseras på Ulf Christopherssons ritningar, vilka äro att föredraga framför de efter dem gjorda träsnitten i Bautil.

Den minst intressanta av de båda stenarna är den i Årsunda, som tydligen är en variant till Dräflerstenen och förmodligen huggen av samma mästare — Lifsten eller Baller? Först genom en jämförelse

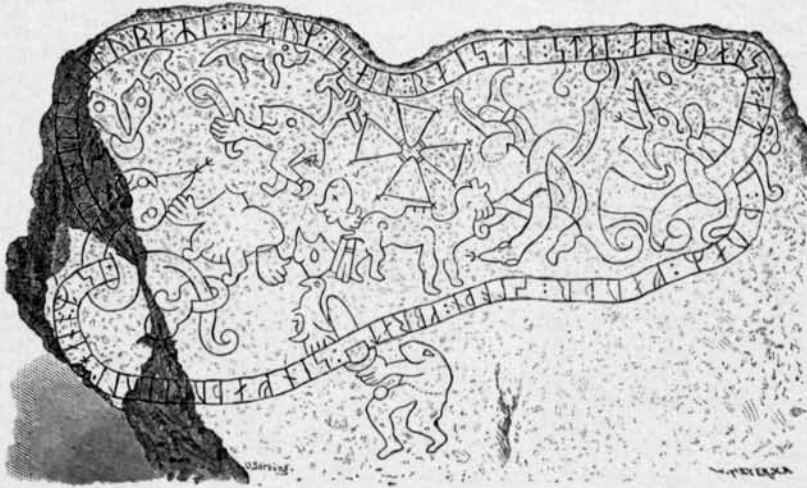

Fig. 110.
Gökstenen, Södermanland.

med Drävlestenen blir det uppenbart, att vi överst hava Sigurd, som sticker sitt svärd i draken, ty utan denna hjälpreda kan figuren lika väl tydas såsom ett ornament. Däremot är den andra figuren tydligare än på Drävlestenen och visar oss en springande man, som i sin hand håller en ring. Samma figur, som även förekommer på Drävle- och Ockelbostenarna, har tolkats olika, antingen som den i Reginsmål omtalade dvärgen Andvare, vars dyrbaraste skatt var ringen Andvaranautr, eller som budbäraren Vinge: "Konung Atle bjöd Gunnar och Hogne hem till sig och sände Vinge eller Knefrod till dem. Gudrun visste hans svek och sände dem bud med runor, att de icke skulle komma, och till tecken sände hon ringen, som Andvare ägt och knöt däri ett varghår." Syftar figuren på Andvare, har den förra blott i Norden kända delen av Sigurdsagan föresvävat ristaren; avser figuren Vinge, visar detta, att sagans senare del, giukungarnas undergång, varit bekant också i Sverige. En jämförelse med Ockelbostenen, där flera till denna senare del hörande figurer *möjligen* avbildas, talar till förmån för det senare alternativet. Men att nå till någon visshet torde tills vidare vara omöjligt.

Rikare är Färnebostenen, på vilken flera av de på Ockelbostenen avbildade figurerna återfinnas, och måhända kunna figurerna på den ena tjäna att tyda figurerna på den andra. Till vänster å Färnebo-

Fig. 111.
Ockelbostenen, Gästrikland.

Fig. 112.
Drävlestenen, Uppland.

stenen synes en fågel, som närmast ser ut som en tupp. Samma fågel återfinnes på Ockelbostenen, ehuru där i en mera ornamentiv behandling. Här kommer man givetvis att tänka på de båda fåglar, som på Ramsundsberget sitta i trädets topp och varna Sigurd för Regins förräderi. Samma fågel i trätoppen — ehuru blott en — förekommer ock på Ockelbostenen, men därjämte den nyss omtalade fågeln till vänster å bilden, på Färnebostenen blott den senare. Men härmed kan man jämföra Gökstenen, som icke har något träd och blott en enda tuppliknande fågel. Det torde därför vara säkert, att fågeln å Färnebostenen återgår till de i Sigurdsagan bekanta fåglarna. Till höger synes en halvt utplånad figur, som också, och bättre bevarad, återfinnes på Ockelbostenen och utan tvivel, ehuru på bägge ställena alldeles ornamentivt behandlad, återgår till den på Ramsundsberget och Gökstenen avbildade hästen Grane, som klövjats med Fafners skatter. Strax ovanför den halvt utplånade

Fig. 113.
Ramsjöstenen, Uppland.

hästbilden synes en annan figur, som närmast ser ut vara en hund. Den förekommer ej på Ockelbostenen, men däremot både på Ramsundsberget och på Gökstenen. Och på alla tre ställena, särskilt på Färnebostenen, bär djuret alldeles tydligt ett föremål i munnen. Djuret kan därför knappast vara något annat än den i Sigurdsagans förra del omtalade uttern, som i sin mun bär ringen Andvaranautr. Överst på Färnebostenen synas tre manliga figurer, av vilka de två yttersta bära svärd i sina händer. Den ena av dem — som jag förmodar den till vänster — kan ej vara någon annan än Sigurd, som sticker sitt svärd i ormen; denna figur förekommer ju på alla Sigurdstenarna. De två andra torde återfinnas också på Ockelbostenen överst till höger, ehuru där nästan utplånade. Redan innan jag kände Färnebostenen, förmodade jag, att man här hade en framställning av dråpet på Sigurd: en man hugger eller sticker en annan i ryggen med ett svärd. Ätminstone synes denna tolkning vara den rimligaste.

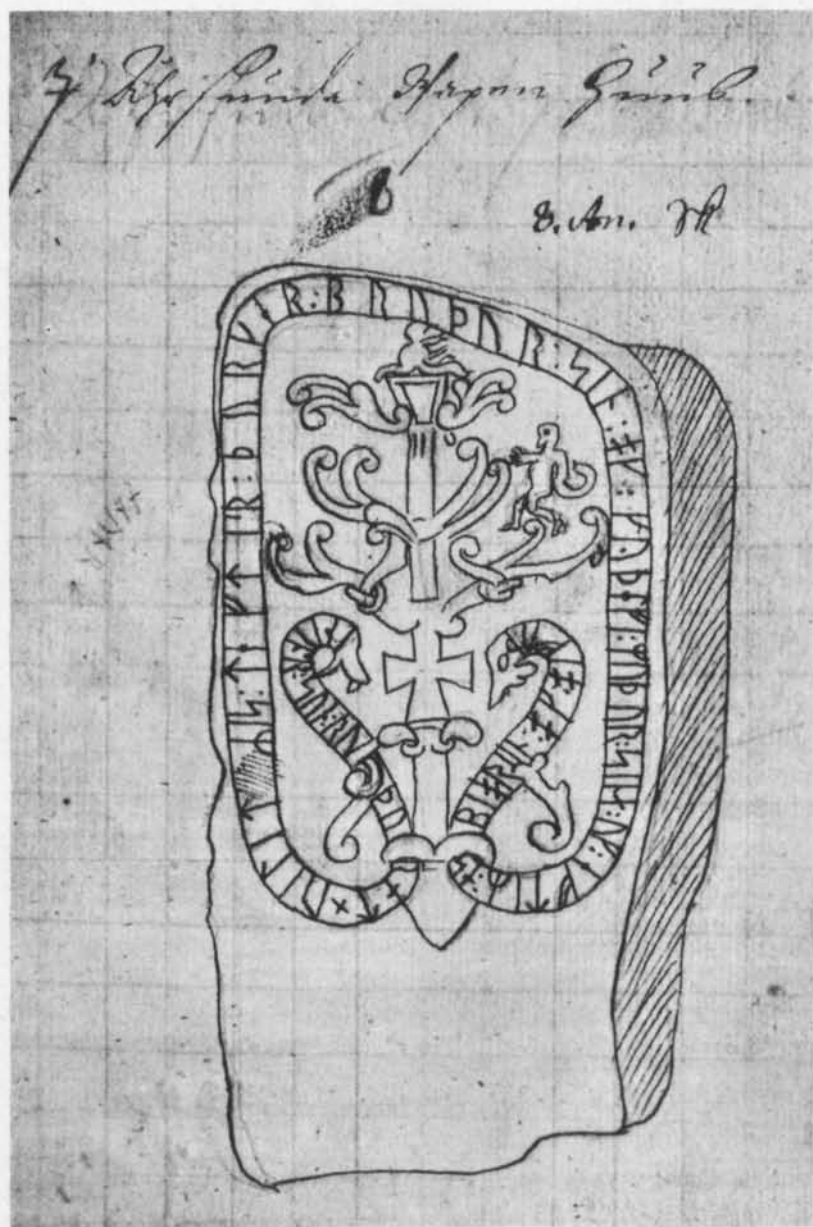

Fig. 114.

Arsundastenen, Gästrikland. Teckning av Ulf Christoffersson 1690.

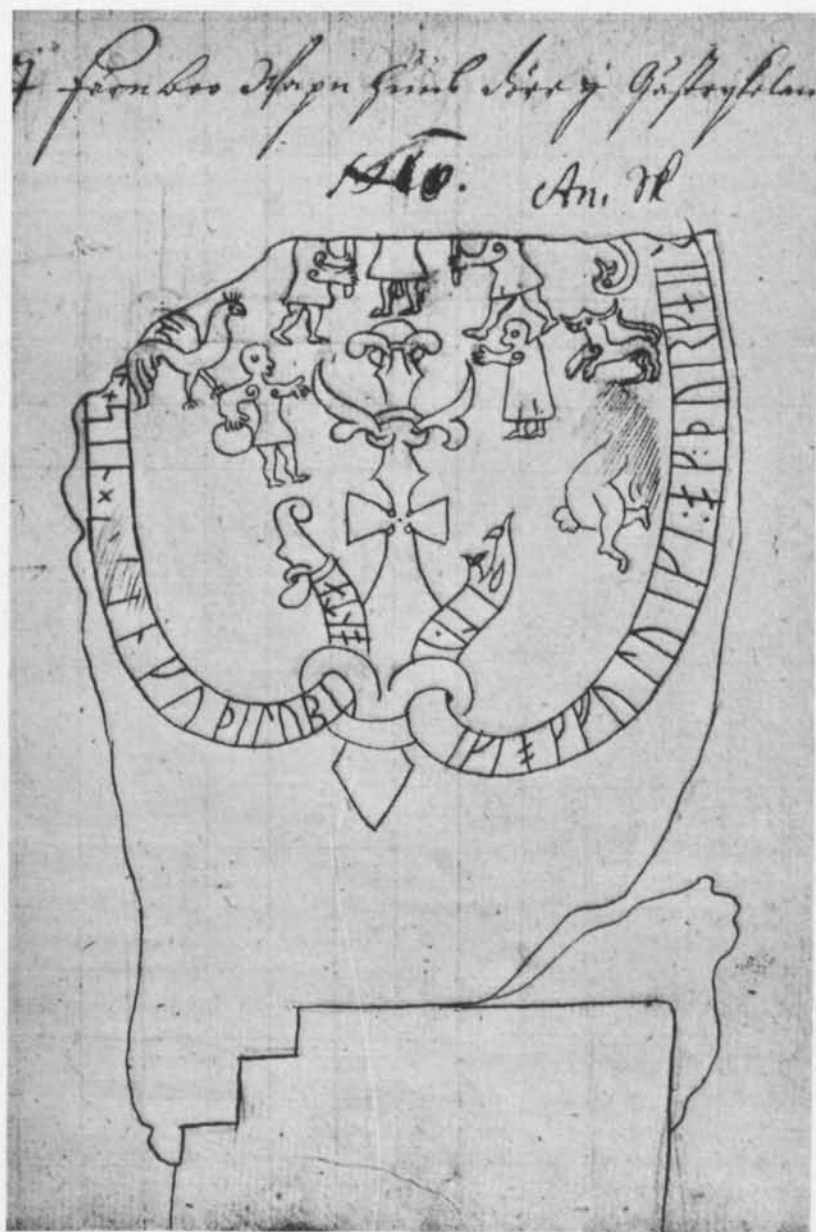

Fig. 115.
Färnebostenen, Gästrikland. Teckning av Ulf Christoffersson 1690.

Det återstår således blott två figurer på Färnebostenen, de båda, som befinna sig på var sin sida om mittornamentet, och båda återfinnas på samma plats å Ockelbostenen. Om mannen med ringen har förut talats. Figuren mitt emot kan endast med osäkerhet identifieras. Av klädedräkten att döma är det en kvinna, och på Ockelbostenen håller hon ett horn i handen. Så vida figuren tillhör Sigurdsagan — och det torde väl vara ganska säkert — kan man knappt gissa på mer än två, antingen å Grimhild, som räcker Sigurd glömskedrycken, eller på Gudrun, som bjuder sina bröder välkommen till Atles hov.

Alla figurerna på Färnebostenen kunna således utan större svårighet intolkas i Sigurdsagan. Och när så är, torde även de hittills ej omnämnda figurerna på Ockelbostenen, vilka ej medtagits av Färneboristaren, höra till samma saga. Jag har tolkat två av dem såsom Sigurd och Gunnar vid ett brädspel, varmed den primitive konstnären velat åskådliggöra vänskapen mellan båda. Högre upp skulle i så fall avses Brynhild, som åker till bålet, och under henne den jättekvinna, som hon på vägen möter. Tolkningen är visserligen osäker, men till någon annan känd saga återgå dessa figurer icke, och höra de till Sigurdsagan, vilket de andra figurerna å stenen med all sannolikhet göra, kunna de knappast tydas på annat sätt. I varje fall giva dessa stenar ett nytt bevis för Sigurdsagens stora popularitet i forntidens Sverige.

ZUSAMMENFASSUNG.

HENRIK SCHÜCK: Zwei Sigurds-Runeninschriften.

Verf. veröffentlicht aus einem antiquarischen Manuskript v. J. 1690 zwei bisher unbeachtet gebliebene Zeichnungen von Runeninschriften mit Motiven aus der Sigurdssage (Abb. 114, 115) und beleuchtet die Darstellungen derselben durch Vergleiche mit sonstigen bekannten Sigurds-Runeninschriften.
